

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในการพัฒนาธุรกิจการค้าของประเทศนั้น นอกจากจะอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยอื่นแล้ว มาตรการทางกฎหมายถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาดังกล่าวบรรลุผล โดยกฎหมายที่ออกมาจึงต้องมีทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ เนื่องจากกฎหมายทั้งสองส่วนต่างมีส่วนหรือมีผลต่อการพัฒนาระบบธุรกิจการค้าไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน นอกจากนี้กฎหมายทั้งสองส่วนจะต้องสอดคล้องประสานกัน เพราะหากกฎหมายส่วนหนึ่งถูกร่างออกมาอย่างดีเยี่ยมเพียงใด แต่หากกฎหมายอีกส่วนขัดแย้งหรือไม่ประสานกันย่อมทำให้การพัฒนาดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งในส่วนของประเทศไทยได้ตรากฎหมายสารบัญญัติเกี่ยวกับธุรกิจการค้าหลายฉบับ ส่วนกฎหมายวิธีสบัญญัตินั้นมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายหลัก นอกจากนี้ยังมีกฎหมายวิธีพิจารณาในศาลชำนาญพิเศษ เช่น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ อีกส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงแล้วจะพบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายในสองส่วนดังกล่าวอย่างมาก โดยกฎหมายสารบัญญัติจะประสบปัญหาเนื่องจากกฎหมายส่วนใหญ่มักมีความเป็นเทคนิคสูง ยากแก่นักธุรกิจ พ่อค้า และประชาชนจะเข้าใจหรือรับรู้ได้ และบางครั้งการตรากฎหมายมักออกมาอย่างรีบเร่งจากสภาพบังคับภายนอกไม่ว่าเป็นอิทธิพลของต่างประเทศ หรือสภาวะการณ์ที่คับขันก็ตาม ส่วนกฎหมายกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาคดีก็มีรายละเอียดของขั้นตอนและวิธีการที่สลับซับซ้อนยากแก่การปฏิบัติ ทั้งใช้เวลาในการพิจารณาค่อนข้างนานไม่สอดคล้องกับการประกอบธุรกิจการค้าที่ต้องการความรวดเร็วอย่างมาก ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงทำให้การพัฒนาธุรกิจการค้าของประเทศเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่ประสบผลเท่าที่ควร

จากสภาพปัญหาที่กล่าวข้างต้น ถือได้ว่าปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดีเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้มีบรรดาคดีที่มาศาลนอกจากจะมีความประสงค์ให้ได้รับความคุ้มครอง คือ ได้รับการเยียวยาหรือชดเชยค่าเสียหายจริงและประหยัคค่าใช้จ่าย กับให้ได้รับความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมแล้ว ยังประสงค์ให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการพิจารณาโดยใช้

เวลานานเท่าใด ความยุติธรรมย่อมสูญเสียไปมากเท่านั้น ดังสุภาษิตที่ว่า “ความล่าช้าปฏิเสธความยุติธรรม (Justice delayed is justice denied)” ซึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว หลายประเทศได้คิดค้นหรือกำหนดวิธีพิจารณาคดีแบบต่างๆ ให้สามารถพิจารณาคดีไปอย่างรวดเร็ว (Speeding Trial) ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีมโนสาร (Petty Case) การพิพากษาโดยขาดนัด (Default Judgment) การวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย หรือการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา นอกจากนี้ วิธีพิจารณาอย่างหนึ่งที่ประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) นำมาใช้ขจัดปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาคดี คือ การพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) โดยวิธีพิจารณาดังกล่าวถือว่าประเทศอังกฤษเป็นต้นแบบที่นำมาใช้ จากนั้นประเทศอื่นซึ่งรวมถึงสหรัฐอเมริกาจึงได้นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศตน ซึ่งวิธีพิจารณาที่กล่าวถึงจะเป็นเครื่องมือตรวจสอบในลักษณะเจาะเบื้องหลังคำคู่ความ (go behind the pleading) ว่าคดีมีข้อต่อสู้หรือประเด็นข้อเท็จจริงที่แท้จริงซึ่งสมควรจะเข้าสู่การพิจารณา (Trial) หรือไม่ ทั้งนี้ ก็ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อขจัดหรือตัดกระบวนการพิจารณาที่ไม่จำเป็นออกไป (to avoid useless trial) โดยในประเทศอังกฤษจะให้สิทธิแก่โจทก์ที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลพิพากษาคดีโดยรวบรัดหากปรากฏว่าจำเลยไม่มีข้อต่อสู้ที่แท้จริงที่จะต่อสู้คดีโจทก์ได้ (on the basis that the defendant has no arguable defence to the claim) ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้สิทธิแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลพิพากษาโดยรวบรัดถ้าปรากฏว่าคดีนั้นๆ ไม่มีประเด็นที่แท้จริงในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no genuine issue of material fact) ซึ่งหลักการของทั้งสองประเทศดังกล่าว หากปรากฏข้อเท็จจริงตามทางไต่สวน (Hearing) ว่าเป็นดังข้ออ้างตามคำร้องขอดังกล่าวแล้ว ศาลย่อมพิพากษาคดีได้โดยคดีไม่จำเป็นต้องเข้าสู่การพิจารณา (Trial) ให้สูญเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

สำหรับประเทศไทยก็มีวิธีการพิจารณาแบบพิเศษในลักษณะเดียวกันกับต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นวิธีพิจารณาคดีมโนสาร คดีขาดนัด การวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย หรือการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา นอกจากนี้ยังมีวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากอีกวิธีหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือขจัดปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาคดี ซึ่งวิธีพิจารณาดังกล่าวจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและรวบรัดอันเนื่องมาจากความชัดเจนและแน่นอนของพยานหลักฐาน ยากที่จำเลยจะต่อสู้คดีโจทก์ได้ โดยลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญที่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอนตามมูลหนี้

(ก) ตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นถูกปฏิเสธ หรือ

(ข) สัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย

จากที่กล่าวมาแล้วลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศหรือแต่ละระบบกฎหมายจะบัญญัติ แต่ในความแตกต่างดังกล่าวก็มีลักษณะร่วมที่เหมือนกันอันแสดงถึงลักษณะของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก กล่าวคือ คดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นเป็นคดีที่ไม่มีประเด็นที่เป็นสาระหรือประเด็นพิพาทที่แท้จริงอันควรค่าแก่การพิจารณาตามรูปแบบปกติ จึงเป็นการไม่สมควรที่จะปล่อยให้คดีต้องเสียเวลาพิจารณาเนิ่นนานออกไป กฎหมายจึงกำหนดรูปแบบพิจารณาพิเศษเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยรวบรัดและรวดเร็วกว่าคดีสามัญทั่วไป

ส่วนการพิจารณาเนื้อหาคดีว่าคดีใดเป็นคดีไม่มีประเด็นยุ่งยากที่จะได้รับการพิพากษาโดยรวบรัดหรือไม่นั้นจะเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายแต่ละระบบและแต่ละประเทศที่จะกำหนดขึ้นมาใช้บังคับตามความเหมาะสมของประเทศนั้นๆ นอกจากนี้ในส่วนของวิธีพิจารณา ช่วงเวลาพิจารณา หรือเอกสารที่จะใช้อ้างอิงเพื่อประกอบการพิจารณาดังกล่าวมักจะแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามการจะพิจารณาใดเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่นั้น โดยหลักจะพิจารณาว่า คดีดังกล่าว “มีมูล (*prima facie*) ว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่” ซึ่งหากพิจารณาแล้วปรากฏว่าคดีใดมีมูลเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็จะได้รับการพิจารณาโดยรวบรัด แต่คำว่า “มีมูล” ดังกล่าวเป็นการพิจารณาเบื้องต้นหรือพิจารณาเมื่อแรกเห็น (*in first distance*) ที่เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถพิสูจน์หักล้างได้ ทั้งนี้ การพิจารณาว่าคดีมีมูลเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่นั้นมีหลัก 3 ประการ คือ (1) พิจารณาจากคำฟ้อง (2) พิจารณาจากคำฟ้อง คำให้การ และคำคู่ความอื่น และ (3) พิจารณาจากพยานหลักฐาน ดังที่กล่าวแล้ว

วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทยน่าจะเป็นวิธีพิจารณาที่รับเอามาจากหลักกฎหมายเรื่องการพิพากษาโดยรวบรัด (*Summary Judgment*) ของประเทศอังกฤษดังที่กล่าวแล้ว โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 196 ซึ่งได้มีการปรับปรุงแก้ไขอีกหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบัน โดยหลักการที่แก้ไขใหม่นี้จะเน้นความประหยัด รวดเร็ว และเป็นธรรม ทั้งนี้ โดยอาศัยวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่มาใช้บังคับ นอกจากนี้ยังมีหลักการใหม่ที่สำคัญคือ

(1) หลักการไถ่เกลี้ย - โดยกำหนดให้ศาลต้องทำการไถ่เกลี้ยก่อนดำเนินการกระบวนการพิจารณาอื่น หากไม่ดำเนินการถือว่าศาลดำเนินการกระบวนการพิจารณาต่อมาไม่ชอบ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ เป็นการช่วยให้คู่ความผู้มีอรรถคดีรู้สึกว่าการดำเนินคดี ไม่มีฝ่ายแพ้ฝ่ายชนะ เป็นการรักษาสัมพันธภาพของคู่ความให้คงอยู่ต่อไป

(2) กระบวนการพิจารณาจะเป็นไปโดยรวบรัดมากขึ้น – โดยกฎหมายได้บัญญัติข้อกำหนดในเชิงบังคับเพื่อให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยเร็ว ตัวอย่างเช่น

(2.1) การให้ศาลใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาคดีที่มีฟ้องแย้งหรือที่มีการรวมพิจารณาคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ หากดำเนินการเช่นนั้นแล้วจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วหรือเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย (มาตรา 192 วรรคสี่และวรรคห้า)

(2.2) การเลื่อนเวลายื่นคำให้การ โดยปกติศาลจะไม่อนุญาตให้จำเลยเลื่อนเวลาเพื่อยื่นคำให้การ เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดีและสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือในวันที่กำหนดไว้ได้ (มาตรา 196 วรรคสาม)

(2.3) การเลื่อนคดีในแต่ละครั้งจะต้องไม่เกิน 7 วัน (มาตรา 193 เบญจ)

(3) ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจยื่นหรือขยายเวลาได้มากขึ้น - ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการเดิมตาม ป.วิ.พ. มาตรา 23 โดยหลักการใหม่ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 190 ตรี นั้น ศาลสามารถมีคำสั่งยื่นหรือขยายระยะเวลาเพียงว่า “เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม” กล่าวคือ หากศาลเห็นว่ากรณีเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว ศาลสามารถมีคำสั่งให้ยื่นหรือขยายระยะเวลาได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำเป็นต้องติดอยู่กับกรอบระยะเวลา ไม่จำเป็นต้องมีพฤติการณ์พิเศษ เหตุสุดวิสัย หรือยึดติดกับแนวคำพิพากษาฎีกาตามมาตรา 23 และแม้จะล่วงเลยระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดเช่นว่านั้น หรือกรณีเกิดจากความผิดพลาดบกพร่องของคู่ความก็ตาม แต่ถ้าเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแล้ว ศาลมีอำนาจสั่งยื่นหรือขยายระยะเวลาได้

(4) ศาลเข้ามามีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงมากขึ้น – หลักการนี้เป็นหลักการที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ศาลมักทำตัวเป็นกรรมการหรือคนกลางคอยรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายแสดงต่อศาลตามระบบกล่าวหา (Accusatorial system) โดยให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงมากขึ้น อันโน้มเอียงไปตามระบบไต่สวน (Inquisitorial system) ดังจะเห็นได้ตามบทบัญญัติ มาตรา 193 ตรี ที่ให้ศาลสามารถกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำ

สืบก่อนหรือหลังได้ และ 193 จัตวา ที่ให้ศาลเป็นผู้ถามพยานก่อนให้คู่ความถามเพิ่มเติม โดยศาลมีอำนาจถามข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีได้แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นก็ตาม

(5) การขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา - กรณีมิใช่หลักการโดยตรงในเรื่องวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก แต่เป็นผลสืบเนื่องจากการแก้ไขกฎหมายในเรื่องการขาดนัด โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543 ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ ศาลมีอำนาจพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การทันทีโดยไม่ต้องสืบพยาน ทั้งนี้ เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายในส่วนดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหาในการตีความเพื่อใช้บังคับ โดยเฉพาะปัญหาว่าจะนำหลักการขาดนัดที่แก้ไขใหม่มาใช้ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่ ซึ่งปรากฏแนวทางการตีความเป็น 2 แนว แนวแรกเห็นว่าไม่อาจนำมาใช้ได้ แนวที่สองเห็นว่านำมาใช้ได้ ดังรายละเอียดและเหตุผลตามที่กล่าวแล้ว แต่ในความเห็นของท่านอาจารย์ธานีศ เกศพิทักษ์ ผู้ซึ่งมีบทบาทและความเชี่ยวชาญอย่างสูงในเรื่องการพิจารณาคดีมโนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก (ตรงกับความเห็นของผู้เขียน) ได้ให้ความเห็นไปในแนวที่สองพร้อมทั้งได้ให้แนวทางการใช้และตีความไปตามแนวทางดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งเมื่อตีความเช่นนี้จะช่วยให้การพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นไปโดยรวดเร็วมากขึ้น โดยหากจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลสามารถมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องสืบพยาน และเมื่อปกติคำขอบังคับของโจทก์มักจะเป็นการขอให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินจำนวนแน่นอน ศาลก็อาจเพียงแต่สั่งให้โจทก์ส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิพากษาหรือชี้ขาดเท่านั้น

สำหรับที่มาของคดีไม่มีข้อยุ่งยากกรณีฟ้องให้รับผิดชอบตามตัวเงินนั้น เนื่องจากกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งหมายถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตัวเงิน มีความชัดเจนและไม่เชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงอื่นๆ กล่าวคือ

(1) ตัวเงินเป็นตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) - โดยตัวเงินมีคุณสมบัติพื้นฐานของการเป็นตราสารเปลี่ยนมือครบถ้วน คือ

(1.1) ตัวสามารถโอนตัวเงินได้อย่างคล่องตัว โดยเพียงแค่ส่งมอบหากเป็นตัวเงินชนิดผู้ถือ หรือโดยการสลักหลังและส่งมอบหากเป็นตัวเงินชนิดระบุชื่อ

(1.2) การโอนตัวเงินไม่จำเป็นต้องมีคำบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อน อันเป็นข้อแตกต่างจากการโอนหนี้สามัญ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 306

(1.3) คู่ครองผู้รับโอนโดยสุจริต (*bona fide*) อันเป็นการยกเว้นหลัก “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” ทั้งนี้ เนื่องจากตัวเงินสามารถโอนเปลี่ยนมือได้ง่ายและอาจมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายคน ซึ่งการจะทำให้ตัวเงินได้รับการเชื่อถือและยอมรับจากบุคคลทั่วไป

จึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้รับโอนหรือผู้ทรงตัวเงินโดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์สิทธิของผู้โอนตัวเงินว่ามีความสมบูรณ์หรือบกพร่องอย่างไรหรือไม่

(2) เกิดความรับผิดชอบตามหลัก The Accumulation of Secondary Contracts อันเป็นการยกเว้นหลัก Privity of Contracts - สำหรับความรับผิดชอบตามตัวเงินนั้น เมื่อตัวเงินเป็นสัญญาอย่างหนึ่งจึงต้องรับผิดชอบตามสัญญา ซึ่งอยู่ภายใต้หลัก Privity of Contracts หรือหลักความสัมพันธ์เฉพาะตัวของคู่สัญญา โดยเมื่อคู่สัญญาเจตนาเข้าทำสัญญาอย่างไรจะมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น แต่เนื่องจากตัวเงินมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากสัญญาประเภทอื่นๆ จึงเกิดหลักความรับผิดชอบเพิ่มเติมคือหลัก Secondary Contracts ซึ่งจะกำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบต่ออีกบุคคลหนึ่งแม้บุคคลทั้งสองจะไม่ได้เจตนาเข้าทำสัญญาต่อกันก็ตาม โดยหลักการดังกล่าวจะเกิดขึ้นทุกครั้งเมื่อมีการโอนเปลี่ยนมืออันเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือและประโยชน์ให้กับผู้ทรงมากขึ้น เพราะนอกจากจะเรียกร้องให้ผู้ออกตัวเงินรับผิดชอบแล้ว ยังเรียกร้องให้ผู้สืบทอดคนอื่นๆ หรือผู้เข้าร่วมรับผิดชอบได้ด้วย

(3) ความชัดเจนของพยานหลักฐานในคดีตัวเงิน - เนื่องจากกฎหมายลักษณะตัวเงินได้บัญญัติหลักเกณฑ์ต่างๆ ไว้ชัดเจนและแตกต่างจากสัญญาประเภทอื่น โดยมีลักษณะพิเศษดังนี้

(3.1) ตัวเงินเป็นสัญญาในรูปของ “หนังสือตราสาร” โดยการทำให้เป็น “หนังสือ” นั้น ผู้ทำหนังสือจะต้องลงลายมือชื่อของตน (ป.พ.พ. มาตรา 9) ตามวิธีการที่กฎหมายตัวเงินกำหนด และโดยที่ตัวเงินเป็น “ตราสาร” ซึ่งแม้ตามกฎหมายจะมีได้บัญญัตินิยามหรือความหมายไว้ แต่ได้มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายส่วนที่เหมือนกันว่า “ตราสารมิใช่เป็นหลักฐานแห่งสิทธิหรือหน้าที่เท่านั้น แต่ตัวตราสารนั่นเองเป็นเอกสารที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ และห้ามพิสูจน์แก้ไขเพิ่มเติมข้อความในตราสารโดยพยานบุคคล หากไม่มีตราสารนี้แล้วจะไม่สามารถบังคับตามสิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่ตราสารนี้ได้”

(3.2) หากไม่มีตัวเงินย่อมไม่มีสิทธิในตัวเงินนั้น อันเป็นไปตามหลักกฎหมายที่ว่า “ไม่มีตัว-ไม่มีสิทธิ” เนื่องจากหนี้ตัวเงินเป็นหนี้ตามตราสาร กระบวนการแห่งหนี้ของคู่สัญญาที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเงินต้องกระทำบนตัวเงินเท่านั้น หากไม่มีตัวเงินย่อมไม่อาจกระการดังกล่าวได้ ตัวเงินจึงเป็นหลักฐานอันสำคัญยิ่ง เพราะถ้าผู้ทรงสูญเสียการครอบครองตัวเงินแล้วอาจจะต้องเสียสิทธิหรือไม่อาจเรียกร้องให้ผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบตามตัวเงินได้ และไม่อาจอ้างดำเนินหรือพยานบุคคลมาสืบประกอบ อันเนื่องมาจากตัวเงินเป็นกฎเกณฑ์ทางพาณิชย์ที่ต้องการความแน่นอนชัดเจนในการค้า ผู้ใช้ตัวเงินจึงต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด การไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดย่อมไม่ได้รับการรับรองหรือยอมรับผลการกระทำนั้นหรือสิทธิที่ผู้กระทำ

คาดหมายว่าจะได้มาเพราะการกระทำนั้น หากข้อความใดหรือการกระทำใดที่กฎหมายยอมผ่อนปรนให้กระทำได้ กฎหมายก็จะบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ดังนั้น เมื่อกฎหมายไม่บัญญัติรับรองหรือผ่อนปรนให้สามารถนำสำเนาหรือพยานบุคคลสืบประกอบเพื่อพิสูจน์ว่าตนเป็นได้ตัวมาหรือเป็นผู้ทรงตัวเงินแล้ว จึงไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้

(3.3) ห้ามนำพยานบุคคลเข้าสืบแทนพยานเอกสารในคดีตัวเงิน ดังที่กล่าวแล้วในข้อ (3.2) ว่าตัวเงินเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญยิ่งในคดีตัวเงิน เพราะเป็นเอกสารที่แสดงถึงนิติสัมพันธ์ สถานะ และความรับผิดชอบของผู้สัญญาแต่ละคน กับเป็นตราสารที่ก่อตั้งสิทธิหรือใช้แทนสิทธิอื่นๆ หากไม่มีตัวเงินแล้วจะไม่สามารถบังคับสิทธิเรียกร้องตามตัวเงินดังกล่าวได้ และโดยที่กฎหมายกำหนดให้ตัวเงินต้องทำเป็นหนังสือตราสาร ซึ่งถือว่าเป็นนิติกรรมที่ต้องทำเป็นหนังสือ จึงตกอยู่ภายใต้บทบัญญัติ ป.วิ.พ. มาตรา 94 กล่าวคือ จะขอสืบพยานบุคคลแทนหรือแก้ไขเพิ่มเติมตัดตอนตัวเงินไม่ได้ กับจะขอสืบสำเนาหรือนำพยานบุคคลเข้าสืบตาม ป.วิ.พ. มาตรา 93 อันเป็นข้อยกเว้นตามมาตรา 94 ส่วนทำไม่ได้เช่นกัน

จากลักษณะพิเศษของตัวเงินดังกล่าวข้างต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นความชัดเจนของกฎหมายสารบัญญัติ ประกอบกับพยานหลักฐานเกี่ยวกับตัวเงินยังมีความชัดเจนแน่นอน ยกที่ผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบตัวเงินหรือจำเลยจะต่อสู้คดีผู้ทรงหรือโจทก์ได้ กฎหมายวิธีสบัญญัติจึงกำหนดให้คดีฟ้องให้รับผิดชอบตัวเงินเป็นหนึ่งในคดีที่สามารถพิจารณาไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ โดยวิธีพิจารณาดังกล่าวจะเป็นไปโดยรวดเร็วเพื่อขจัดปัญหาความล่าช้าของการพิจารณา และเพื่อป้องกันมิให้จำเลยผู้ไม่สุจริตประวิงคดี กับเป็นเกียรสนับสนุนและช่วยเหลือให้การทำธุรกิจการค้าเป็นไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ในการทำธุรกิจการค้านั้นมักจะอาศัยตัวเงินเป็นเครื่องมือทางการเงิน การที่จะทำให้ตัวเงินได้รับความเชื่อถือจากบุคคลทั่วไป นอกจากจะต้องบัญญัติกฎหมายสารบัญญัติกำหนดความพิเศษไว้ชัดเจนแล้ว เมื่อเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้ตัวเงินดังกล่าวยอมเป็นธรรมดาที่คู่ความประสงค์ให้คดีเสร็จสิ้นโดยเร็ว เพราะความรวดเร็วเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการทำธุรกิจการค้า การที่กฎหมายวิธีสบัญญัติกำหนดให้การพิจารณาคดีตัวเงินเป็นไปอย่างรวดเร็วจึงสมประสงค์ของคู่ความอย่างยิ่ง ทั้งนี้การพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากจะอาศัยวิธีพิจารณาคดีมิโนสาร์มาเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากลักษณะของคดีมิโนสาร์กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีความแตกต่างกันบางประการ จึงทำให้วิธีพิจารณาบางชั้นตอนแตกต่างกัน เช่น ในส่วนของการแก้ไขคำฟ้องและคำให้การ ซึ่งในคดีมิโนสาร์ศาลมีอำนาจแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การให้สมบูรณ์ได้ แต่ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากศาลไม่กระทำการดังกล่าวได้ หรือในส่วนของ การบังคับคดีที่คดีมิโนสาร์กำหนดเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษาไม่เกิน 15 วัน และเข้าหนี้ต้องมีค่าของฝ่ายเดียวหรือศาลเห็นสมควรเองเพื่อออกหมายเรียกลูกหนี้หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาไต่สวนเกี่ยวกับ

ทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ แต่ในส่วนของคดีไม่มีข้อยุ่งยากกำหนดเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษายกใน 30 วัน และไม่อาจออกหมายเรียกเพื่อไต่สวนเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ได้เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีพิจารณาบางส่วนที่เป็นการเฉพาะคดีอันเกิดจากความพิเศษของตัวเงินได้แก่

(1) การฟ้องแย้งและหักกลบลบหนี้ - โดยเมื่อพิจารณาข้อกฎหมายเกี่ยวกับฟ้องแย้งและการหักกลบลบหนี้แล้วไม่มีบทบัญญัติใดห้ามดำเนินการดังกล่าว ดังนั้น หากเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนด จำเลยก็ย่อมฟ้องแย้งเข้ามาในคดีตัวเงินได้ และหากคดีนั้นๆ โจทก์และจำเลยต่างมีความผูกพันในอันที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่กันและกัน เมื่อหนี้ของทั้งสองฝ่ายต่างถึงกำหนด จำเลยย่อมขอหักกลบลบหนี้มาในคำให้การได้โดยไม่ต้องฟ้องโจทก์เป็นคดีใหม่หรือฟ้องแย้ง แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวยังมีประเด็นปัญหาดังที่กล่าวแล้ว

(2) การพิจารณาคำแถลงและคำให้การของจำเลย - เมื่อจำเลยยื่นคำให้การเข้ามาในคดี ศาลจะตรวจคำให้การตลอดจนคำแถลงของจำเลยว่าคำให้การของจำเลยมีเหตุต่อผู้คดีโจทก์ได้หรือไม่ หากไม่มีเหตุต่อผู้คดีแล้วก็ต้องดำเนินการสอบสวนพิจารณาไปโดยเร็วเท่าที่จะพึงกระทำได้ ซึ่งศาลอาจดสืบพยานโจทก์จำเลยและนัดฟังคำพิพากษาในวันนั้น อันเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 24 แต่หากคำให้การมีเหตุต่อผู้คดีก็ต้องดำเนินการสอบสวนพิจารณาต่อไปโดยไม่ชักช้า โดยการสืบพยานโจทก์และจำเลยไปตามขั้นตอน ทั้งนี้ การพิจารณาคำให้การของจำเลยดังกล่าวมีข้อพิจารณา 2 ประการ

(2.1) ข้อพิจารณาตามกฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยมีหลักตาม ป.วิ.พ. มาตรา 177 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “จำเลยต้องแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น” กล่าวคือ จำเลยจะต้องให้การโดยชัดแจ้งว่ารับหรือปฏิเสธฟ้องโจทก์ในส่วนใดหรือทั้งหมด ถ้าไม่ปฏิเสธถือว่าจำเลยรับตามฟ้องของโจทก์ และหากปฏิเสธจะต้องให้เหตุผลด้วยว่าเพราะเหตุใดถึงปฏิเสธเช่นนั้น เพราะมิฉะนั้นแล้ว จะถือว่าคำให้การดังกล่าวเป็นคำให้การที่ไม่ชัดแจ้ง ซึ่งจะถือว่าจำเลยยอมรับและไม่เกิดประเด็นในคดีที่จำเลยจะสามารถนำสืบตามที่กล่าวอ้าง และถือเป็นกรณีที่ไม่มีเหตุต่อผู้คดีโจทก์ได้

(2.2) ข้อพิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติ โดยแบ่งเป็น

(2.2.1) หลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตัวเงิน ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับตัวเงินโดยตรง โดยกฎหมายเรื่องดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติพิเศษในหลายประการ ยิ่งในประเด็นความรับตามตัวเงินที่กฎหมายได้บัญญัติความรับผิดชอบของคู่สัญญาตามตัวเงินไว้ชัดเจน กล่าวคือ บทบัญญัติหลายมาตราเป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณต่อผู้ทรงตัวเงิน เช่น มาตรา 900 วรรคแรก ที่ว่าบุคคลผู้ลงลายมือชื่อในตัวเงินต้องรับผิดชอบตามเนื้อความแห่งตัวเงิน หรือ มาตรา 905 ที่ว่าบุคคลที่ได้ตัวเงินไว้ในครอบครองและได้แสดงสิทธิให้ปรากฏว่าการสลักหลังไม่ขาดสาย ให้ถือว่าเป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีบางมาตราที่บัญญัติไว้ในลักษณะกฎหมายปิดปาก อันเป็นการคุ้มครองผู้รับโอนตัวเงินโดยสุจริต ที่สำคัญได้แก่มาตรา 916 ซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นการปิดปากจำเลยผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อตัวเงินไม่ว่าในฐานะใดๆ ที่ห้ามยกข้อต่อสู้ผู้ทรงตัวเงินโดยสุจริต โดยอาศัยความเกี่ยวพันกันเฉพาะบุคคล (Personal relations) เว้นแต่ จะได้รับความว่าการโอนดังกล่าว โงหกกับผู้ทรงคนก่อนได้คบคิดกันเพื่อฉ้อฉลจำเลย ดังนั้นแล้ว หากจำเลยต่อสู้ไปในลักษณะดังกล่าวย่อมถือว่าเป็นคำให้การที่ไม่มีเหตุต่อสู้คดีโงหกก็ได้ ส่วนคำให้การที่จะเป็นเหตุต่อสู้คดีได้นั้นได้แก่

(ก) ข้อต่อสู้ที่ปรากฏตามตัวเงินนั่นเอง หมายถึง ข้อต่อสู้ที่อ้างถึงความขาดตกบกพร่องหรือความไม่สมบูรณ์ของตัวเงินที่ปรากฏบนตัวเงินหรือที่มีขึ้นเป็นธรรมดาสืบเนื่องจากลักษณะตัวเงินนั้นๆ หรือ

(ข) ข้อต่อสู้อันเกี่ยวกับผู้ทรงตัวเงินโดยตรง หมายถึง ข้อต่อสู้ที่ถูกละเมิดซึ่งเป็นความเกี่ยวพันกับผู้ทรงหรือโงหกโดยตรง อันจะทำให้เห็นถึงความบกพร่องในสิทธิหรือความระงับแห่งสิทธิของผู้ทรงหรือโงหก

(2.2.2) หลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะอื่นหรือส่วนอื่น หรือตามกฎหมายอื่น - ซึ่งคำให้การของจำเลยนั้น นอกจากจะต่อสู้ที่เป็นเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะตัวเงินแล้ว บางครั้งคำให้การจำเลยอาจอ้างข้อต่อสู้ที่เป็นประเด็นตาม ป.พ.พ. ลักษณะหรือส่วนอื่น และบางครั้งยังอาจอ้างข้อต่อสู้ตามกฎหมายฉบับอื่นด้วย เช่น พ.ร.บ. การเล่นแชร์ พ.ศ. 2534 เป็นต้น ดังนั้น การพิจารณาคำให้การของจำเลยจำต้องพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายในส่วนหรือฉบับดังกล่าวด้วยจึงจะสามารถวินิจฉัยได้ว่าคำให้การดังกล่าวมีเหตุต่อสู้คดีได้หรือไม่

(2) การกำหนดหน้าที่นำสืบ - ในการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ให้อำนาจศาลที่จะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบก่อนหรือหลังได้ (มาตรา 193 ตรี) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปตามหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ” ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 84 โดยการที่โจทก์นำคดีมาฟ้องย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้าง ปกติโจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบ แต่ในคดีตัวเงินนั้น เนื่องกฎหมายลักษณะตัวเงินมีบทบัญญัติที่เป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณกับผู้ทรงหรือโจทก์อยู่หลายมาตรา จึงทำให้หน้าที่นำสืบตกอยู่แก่ฝ่ายจำเลยเสียมากกว่า ดังนั้นแล้ว แม้คดีไม่มีข้อยุ่งยากจะไม่มี การชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบก็ตาม แต่ศาลมักจะดำเนินกระบวนการพิจารณาทำนองชี้สองสถานเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างถูกต้องและรวดเร็ว

เนื่องจากปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในช่วงตกต่ำ จึงก่อให้เกิดการผิคนัดผิผิตัญญาของฝ่ายลูกหนี้ โดยเฉพาะหนี้ตามตัวเงิน อันเป็นเหตุให้มีการฟ้องร้องให้รับผิดชอบตามตัวเงินมากยิ่งขึ้น การที่กฎหมายเปิดช่องให้สามารถพิจารณาคดีดังกล่าวไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากจึงเป็นวิธีช่วยให้การพิจารณารวดเร็วยิ่งขึ้นและเป็นการสอดคล้องกับสภาพทางธุรกิจการค้า แต่การขจัดปัญหาด้วยวิธีดังกล่าวก็เป็นเพียงขจัดปัญหาไปบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากการทำธุรกิจการค้าในปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวางทั้งระดับภายในและภายนอกประเทศ และมีการพัฒนาเครื่องมือหรือตราสารทางการเงินออกมาหลากหลายมากขึ้น จากที่เดิมที่มีตราสารทางการเงินเพียงตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น โดยได้พัฒนาตราสารใหม่ๆ ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นบัตรเงินฝาก หุ้นกู้ ใบสำคัญแสดงสิทธิ หรือตราสารอนุพันธ์ ทั้งนี้เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำธุรกิจการค้าตลอดจนเป็นเครื่องมือในการระดมทุนเพื่อใช้ในการทำธุรกิจต่างๆ หรือแม้กระทั่งระดมทุนไปใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยการออกตราสารดังกล่าวมีทั้งที่มีกฎหมายสารบัญญัติออกมารองรับโดยเฉพาะและที่ไม่มีกฎหมายรองรับแต่เป็นการออกตามธรรมเนียมหรือประเพณีการค้า ซึ่งตราสารที่ออกมาใหม่นี้มักมีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวเงินอย่างยิ่ง เช่น เป็นสัญญาในรูปแบบหนังสือตราสาร และสามารถโอนเปลี่ยนมือได้คล่องตัว เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงความรับผิดชอบตามตราสาร นอกจากจะพิจารณาตามหลักสัญญาแล้ว ยังต้องพิจารณาเรื่องพยานหลักฐานด้วย เนื่องจากการดำเนินการต่างๆ มักกระทำลงบนตัวตราสารเช่นเดียวกับตัวเงิน จึงถือว่าตัวตราสารเป็นหลักฐานแห่งสิทธิ หากไม่มีตัวตราสารดังกล่าวแล้วย่อมไม่อาจหรือยากที่จะเรียกร้องให้คู่สัญญารับผิดชอบได้ จึงถือว่าพยานหลักฐานตามตราสารมีความชัดเจนแน่นอน ยากที่จำเลยจะต่อสู้คดีได้เช่นเดียวกับคดีตัวเงิน แต่ในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติคือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกลับไม่ได้บัญญัติให้การดำเนินคดีฟ้องให้รับผิดชอบตามตราสารไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากคงจำกัดเฉพาะคดีที่ฟ้องให้รับผิดชอบตาม “ตัวเงิน” ซึ่งหมายถึงตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็ค) เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เป็นที่คาดหมายได้ว่า ข้อ

พิพาทเกี่ยวกับตราสารดังกล่าวจะทวีจำนวนมากขึ้นในระยะเวลาอันใกล้นี้ ดังนั้น หากตีความหรือปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สามารถดำเนินคดีเกี่ยวกับตราสารไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้ว ก็น่าจะเป็นหนทางให้สามารถพิจารณาตีพิพาทเกี่ยวกับตราสารเหล่านั้นไปอย่างรวดเร็วและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

(1) เนื่องจากการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากจะอาศัยวิธีพิจารณาคดีมิโนสารเร่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีวิธีพิจารณาแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีสามัญอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการเลื่อนคดีที่เลื่อนแต่ละครั้งไม่เกิน 7 วัน ศาลสามารถยื่นหรือขยายระยะเวลาได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น หรือกำหนดระยะเวลาขึ้นเอกสารหรือคำคู่ความ ข่มก่อกำให้เกิดปัญหาแก่ศาลและคู่ความหรือทนายความเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากความสับสนในความแตกต่างของวิธีพิจารณา ดังนั้น สมควรอย่างยิ่งที่ในแต่ละศาลจะจัดคณะหรือผู้พิพากษาไว้เป็นพิเศษเพื่อพิจารณาคดีมิโนสารเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากโดยเฉพาะ เพื่อคัดเลือกผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาเป็นผู้พิจารณา และยังเป็นหลักเกณฑ์เชิงบังคับให้คู่ความและทนายความตระหนักว่าหากคดีของตนเป็นคดีที่เข้าสู่คณะพิเศษดังกล่าวจะต้องเตรียมคดีและศึกษาขั้นตอนวิธีพิจารณาให้ถูกต้องเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่คดี จะทำให้การพิจารณาเป็นอย่างถูกต้องและรวดเร็วกับสามารถปฏิบัติได้ตามจริง สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย นอกจากนี้ เนื่องจากวิธีพิจารณาคดีมิโนสารเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นกฎหมายที่ออกมาใหม่ จึงยังไม่มีแนวทางการพิจารณาหรือแนวคำวินิจฉัยที่ชัดเจนจนบางครั้งมีการใช้ดุลยพินิจของศาลแต่ละแห่งหรือผู้พิพากษาแต่ละนายแตกต่างกันออกไป สมควรที่สำนักงานศาลยุติธรรมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้จัดทำคู่มือหรือแนวทางการพิจารณาหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาออกมาเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว

(2) ศาลน่าจะปรับเปลี่ยนบทบาทจากเดิมที่มักวางตัวเป็นกลางหรือกรรมการ แล้วปล่อยให้คู่ความนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ตามระบบกล่าวหา (Accusatorial system) และเปลี่ยนเป็นบทบาทใหม่ที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีตามระบบไต่สวน (Inquisitorial system) เนื่องจากกฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้จะให้อำนาจศาลเข้าไปมีบทบาทดังกล่าว เช่น

(2.1) การถามพยาน โดยศาลจะเป็นผู้ถามพยานก่อนคู่ความ และการซักถามดังกล่าวสามารถถามข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นก็ตาม

(2.2) การกำหนดหน้าที่นำสืบ ซึ่งศาลสามารถกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหรือหลังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาระการพิสูจน์หรือองค์ประกอบอื่น นอกจากนี้พยานที่นำเข้าสืบศาลจะเข้าควบคุมมิให้นำพยานหลักฐานที่ไม่มีคุณค่าเข้าสืบ เพื่อมิให้ต้องเสียเวลาในการพิจารณาโดยไม่มีประโยชน์ ทั้งศาลสามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองได้

ซึ่งบทบาตดังกล่าวคงต้องใช้เวลาดังระยะเวลา เนื่องจากศาลมักจะเคยชินกับหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณาความแบบเดิม นอกจากนี้ การจะอาศัยการปรับเปลี่ยนบทบาทของศาลเพียงฝ่ายเดียวคงไม่ได้ เพราะการจะพิจารณาคดีให้เป็นไปอย่างรวดเร็วได้ต้องขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาล โดยเฉพาะตัวความและทนายความซึ่งต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเช่นกัน

(3) ควรจะนำหลักการใกล้เคียงมาใช้อย่างจริงจัง กล่าวคือ กฎหมายได้กำหนดให้ศาลต้องทำการใกล้เคียงก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นตอนอื่น ซึ่งหากมีการใกล้เคียงอย่างเป็นทางการจะช่วยให้การพิจารณาจบลงได้โดยไม่ต้องเสียเวลาในการพิจารณาและช่วยรักษามิตรภาพระหว่างคู่ความให้คงอยู่ต่อไปเนื่องจากคดีจบลงด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่ายไม่มีผู้แพ้มีแต่ผู้ชนะ ยิ่งคดีไม่มีข้อยุ่งยากซึ่งเป็นคดีที่ไม่มีประเด็นข้อพิพาทที่สลับซับซ้อนก็ยังมีแนวโน้มนำหรือหนทางที่จะสามารถตกลงกันได้ โดยการใกล้เคียงของศาลน่าจะจัดในรูปของคณะใกล้เคียงเพื่อคัดเลือกผู้พิพากษาที่มีความสามารถในการใกล้เคียงหรือ โน้มนำคู่ความให้หาจุดกึ่งกลางของความขัดแย้งเพื่อเป็นแนวทางตกลงกัน และเพื่อป้องกันคำครหาที่เกิดจากการไกลโดยผู้พิพากษานายเดี่ยว ซึ่งคณะดังกล่าวอาจแต่งตั้งให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นผู้ช่วยในการใกล้เคียงด้วย นอกจากนี้การใกล้เคียงควรจะทำในสถานที่อื่นที่มีใช้ในห้องพิจารณาคดี ซึ่งอาจจะเป็นห้องประชุมหรือถ้าเป็นไปได้อาจเป็นห้องที่จัดไว้พิเศษเพื่อการใกล้เคียง และการแต่งกายตลอดจนการดำเนินการใกล้เคียงควรเป็นไปแบบไม่เป็นทางการ อันจะช่วยให้ความคลายความวิตกกังวลและยอมเปิดใจที่จะเจรจาตกลง ซึ่งจะนำไปสู่ความตกลงของคู่ความในที่สุด

(4) การฟ้องคดีไม่มีข้อยุ่งยากกรณีฟ้องให้รับผิดชอบตามตัวเงินถือเป็นวิธีพิจารณาที่ช่วยให้ขจัดปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดีได้ เนื่องจากปัจจุบันมีคดีที่พิพาทเกี่ยวกับตัวเงินเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความที่บังคับใช้ในปัจจุบันได้จำกัดนิยามคำว่า “ตัวเงิน” ไว้เฉพาะตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 3 ชนิด คือ ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็ค เท่านั้นที่จะพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ ข้อพิพาทเกี่ยวกับตราสารอื่นที่ได้ออกมาเป็นเครื่องมือทางการเงินในภายหลังเช่น หุ้น หุ้นกู้ ใบสำคัญแสดงสิทธิ บัตรเงินฝาก หรือแม้แต่ตราสารอนุพันธ์ จึงยังไม่ชัดเจนว่าจะสามารถพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้หรือไม่ แต่ด้วยคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นวิธีพิจารณาที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้พิจารณาคดีที่ปรากฏหลัก

ฐานชัดเจนแน่นอนยากที่จำเลยจะต่อสู้คดีโจทก์ได้ ซึ่งตราสารอื่นที่มีใช้ตัวเงินแม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสถานะของตราสารไว้ชัดเจนดังเช่นตัวเงิน แต่ตราสารก็มีความคล้ายคลึงกับตัวเงิน ทั้งในด้านลักษณะและความรับผิดชอบ กล่าวคือ การดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวกับตราสารมักจะกระทำบนลงตัวตราสาร “ตราสาร” จึงเป็นหลักฐานสำคัญแห่งสิทธิ หากไม่มีตัวตราสารแล้วย่อมไม่อาจหรือยากที่จะเรียกร้องให้รับผิดชอบตามตราสารดังกล่าวได้ และผู้ต้องรับผิดชอบตามตราสารดังกล่าวก็ยากที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบได้ พยานหลักฐานในคดีที่พิพาทเกี่ยวกับตราสารจึงมีความชัดเจนแน่นอนเช่นเดียวกับคดีตัวเงิน ดังนั้น การตีความกฎหมายไปในแนวทางเพื่อให้สามารถนำวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาใช้กับคดีที่พิพาทเกี่ยวกับตราสารได้ โดยการตีความของคำว่า “ตัวเงิน” อย่างกว้างเพื่อให้หมายถึงตราสารอื่นเช่นเดียวกับการตีความคดีฟ้องให้รับผิดชอบตามสัญญาเป็นหนังสือ ทั้งนี้ แม้ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 196 วรรคแรกจะบัญญัติให้นำวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาใช้บังคับกับคดีฟ้องให้รับผิดชอบตามตัวเงินและตามสัญญาเป็นหนังสือเท่านั้น แต่นั่นก็น่าจะเป็นเพียงการกำหนดลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยากบางประเภทในลักษณะเป็นตัวอย่าง ซึ่งหากตีความในลักษณะดังกล่าวก็น่าจะเป็นวิธีการช่วยให้การพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับตราสารซึ่งยังทวีจำนวนมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันให้เป็นไปด้วยความรวดเร็วและสอดคล้องกับการประกอบธุรกิจการค้า แต่อย่างไรก็ตาม การตีความในลักษณะดังกล่าวคงต้องพิจารณาเป็นรายคดีไป เพราะการจะไปกำหนดว่าหากพิพาทเกี่ยวกับตราสารแล้วให้พิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากทุกคดีแล้วพิจารณาไปอย่างรวบรัด คงไม่ใช่หลักการหรือดุลยพินิจที่ถูกต้อง เนื่องจากจะต้องพิจารณาถึงสิทธิและการคุ้มครองฝ่ายจำเลยในลักษณะ “คิดถึงหัวอกเขาหัวอกรเรา” ด้วย ประกอบกับตราสารแต่ละอย่างมีลักษณะที่แตกต่างจากตัวเงินมากน้อยต่างกัน โดยตราสารที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวเงินอย่างมากถึงขนาดที่กฎหมายกำหนดให้นำกฎหมายลักษณะตัวเงินมาใช้บังคับ เช่น บัตรเงินฝาก ก็น่าจะไม่มีปัญหาหากจะดำเนินคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก แต่ตราสารอื่นที่ไม่มีลักษณะดังกล่าวหรือมีลักษณะที่ต้องอาศัยข้อตกลงอื่นประกอบตราสารด้วย ไม่ใช่อาศัยเพียงตราสารเพียงอย่างเดียว หรือลักษณะอื่นที่แตกต่างจากตัวเงินมาก ก็คงต้องพิจารณาให้รอบคอบเป็นเรื่องราวๆ ไป ทั้งนี้ คงต้องอาศัย “ศาล” เป็นผู้เข้ามาเยียวยาความไม่ชัดเจนดังกล่าวนี้ ในลักษณะของการสร้างกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและสอดคล้องกับความเป็นไปของบ้านเมืองในด้านต่างๆ

(5) ในการพิจารณาคดีฟ้องให้รับผิดชอบตามตัวเงินน่าจะต้องถือหลักตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นกฎหมายสารบัญญัติหรือกฎหมายในส่วนเนื้อหา (Substantive Law) เป็นหลักในการพิจารณาคดี มิใช่ถือหลักตามกฎหมายวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความซึ่งเป็นเพียงกฎหมายในลำดับรอง (Adjective Law) มาเป็นหลักเหนือกฎหมายในส่วนเนื้อหา ดังนั้น การวินิจฉัยปัญหาในการพิจารณาคดีจึงต้องถือตามหลักกฎหมายตัวเงิน โดยเฉพาะการพิจารณาฟ้องแย้งหรือการพิจารณาข้อต่อสู้ของจำเลย กล่าวคือ แม้ตาม ป.วิ.พ. จะไม่มี

บทบัญญัติห้ามจำเลยฟ้องแย้งในคดีตัวเงิน แต่ด้วยกฎหมายเรื่องตัวเงินเป็นกฎหมายพิเศษที่บัญญัติลักษณะ ประเภท และความรับผิดชอบของคู่สัญญาในตัวเงินไว้ชัดเจนเพื่อให้ตัวเงินมีความน่าเชื่อถือ และมีสภาพบังคับ โดยผู้ทำนิติกรรมต้องรู้ดีว่าหากตนเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเงินแล้วย่อมต้องยอมรับผลอื่นๆ ที่ตามมา อันเป็นลักษณะของการปิดปาก ดังนั้น การที่จำเลยจะฟ้องแย้งโดยอ้างมูลหนี้อื่นหรือยกข้อต่อสู้ที่ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏในตัวเงินย่อมกระทำมิได้ ซึ่งหากมีแนวการวินิจฉัยดังกล่าวจะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายที่แท้จริง

(6) ควรจะมีมาตรการคุ้มครองจำเลย ทั้งนี้เนื่องจากการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จะมีปัญหาหลายประการ ตั้งแต่ชั้นพิจารณาว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่ ซึ่งศาลพิจารณาประเด็นแห่งคดีเฉพาะที่ปรากฏในคำฟ้องเท่านั้น และเมื่อประเทศไทยไม่มีระบบควบคุมคำฟ้องให้เป็นจริง จึงอาจพิจารณาในชั้นนี้ผิดพลาดได้ กับเมื่อการพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวบรัด กรณีอาจเกิดความไม่เป็นธรรมกับฝ่ายจำเลย ยิ่งในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแล้วต้องแพ้คดีทันที ดังนั้น ควรจะมีมาตรการทางศาลเพื่อช่วยคุ้มครองจำเลย ตั้งแต่ชั้นรับฟ้องที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่ใช่เพียงพิจารณาเฉพาะคำฟ้อง แต่ควรพิจารณาพยานหลักฐานอื่นเท่าที่จะดูได้ เช่น เอกสารท้ายคำฟ้อง ว่าคดีมีประเด็นไม่ยุ่งยากที่จะรับไว้พิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่ ในชั้นส่งหมายเรียกก็ต้องดำเนินการเพื่อให้จำเลยได้รับหมายเรียกอย่างแท้จริง หากมีข้อสงสัยน่าจะตั้งสั่งให้ส่งหมายเรียกใหม่ การกำหนดวันนัดพิจารณาต้องมีช่วงเวลาเพียงพอให้จำเลยเตรียมคดีหรือแต่งตั้งทนายความ และต้องมีมาตรการป้องกันโจทก์เอาความไม่จริงมาฟ้องต่อศาล โดยควรใช้มาตรการทางอาญาในการปรามดังที่ได้กล่าวแล้ว นอกจากนี้ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า น่าจะบัญญัติความผิดฐานฟ้องเท็จในคดีแพ่งด้วย เพราะหากมีบทบัญญัติดังกล่าวนอกจากจะช่วยปรามโจทก์แล้ว ยังลดปริมาณคดีที่ไม่มีข้อพิพาทที่แท้จริงลงได้

(7) ประการสุดท้ายผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยควรมีวิธีพิจารณาโดยรวบรัด (Speeding Trial) อย่างเป็นระบบ เนื่องจากวิธีพิจารณาคดีที่เป็นไปในลักษณะรวดเร็วและรวบรัดในปัจจุบันค่อนข้างหลากหลายจนก่อให้เกิดความสับสนและไม่เป็นระบบ กล่าวคือ กฎหมายได้กำหนดวิธีพิจารณาแตกต่างกันไปตามประเภทคดี โดยคดีมีโนสารจะมีวิธีพิจารณาไปอย่างหนึ่ง คดีไม่มีข้อยุ่งยากแม้จะใช้วิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาเป็นหลักพิจารณาแต่ก็มีบางส่วนที่เป็นวิธีพิจารณาเฉพาะของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ส่วนคดีขาดนัดพิจารณาก็จะมีวิธีพิจารณาไปอีกอย่าง ทั้งวิธีพิจารณาแต่ละอย่างต่างมีปัญหาอย่างมาก นอกจากนี้ กฎหมายจำกัดคดีที่จะพิจารณาโดยรวบรัดได้ เฉพาะคดีบางประเภทดังกล่าว ส่วนคดีสามัญแม้มีบางคดีที่เป็นคดีที่มีประเด็นไม่สลับซับซ้อนหรือมีเหตุสมควรประการอื่นซึ่งน่าจะพิจารณาไปอย่างรวบรัดได้ แต่เนื่องจากไม่เข้าประเภทคดีที่กำหนดจึงไม่อาจพิจารณาโดยรวบรัดได้ ทั้งนี้ ความแตกต่างที่เกิดขึ้นดังกล่าวน่าจะเกิดจากการ

บัญญัติและปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้การพิจารณาโดยรวบรัดเพื่อขจัดปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาคดีในแต่ละครั้งนั้น มักจะกระทำในช่วงภาวะคับขันหรือกระทำไปเพื่อใช้เฉพาะหน้า และมักแก้ไขเฉพาะบางส่วนหรือบางมาตราเท่านั้น โดยไม่ได้มองกฎหมายวิธีพิจารณาความทั้งระบบหรือมองภาพรวม ซึ่งเป็นการคิดหลักการที่น่าจะเป็น เพราะหนทางแก้ไขปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาที่น่าจะประสบผลควรจะมีกฎหมายวิธีพิจารณาความทั้งระบบแล้วพิจารณาคัดกระบวนการพิจารณาส่วนไม่จำเป็นออกไป มิใช่หยิบยกบางส่วนมาปรับปรุงแก้ไขเท่านั้น ดังนั้นแล้วประเทศไทยน่าจะมีระบบการพิจารณาโดยรวบรัดเป็นพิเศษลักษณะเดียวกับกระบวนการพิจารณาพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) โดยกำหนดระบบการพิจารณาแบบรวบรัดไว้เป็นพิเศษ ซึ่งองค์ประกอบของระบบพิจารณาดังกล่าวอาจเป็นในลักษณะดังนี้

(ก) กำหนดประเภทหรือลักษณะคดีที่จะสามารถเข้าระบบการพิจารณาดังกล่าวนี้ โดยอาจกำหนดเป็นหลักการ เช่น คดีที่จำเลยไม่อาจต่อสู้คดีโจทก์ได้ หรือคดีที่ไม่มีประเด็นพิพาททางข้อเท็จจริงที่แท้จริง เป็นต้น ซึ่งคดีที่มีลักษณะดังกล่าวอาจเป็นได้แม้คดีสามัญไม่จำกัดเฉพาะคดีมีโนสาเร่ คดีไม่มีข้อยุ่งยาก และคดีขาดนัดพิจารณา ทั้งนี้ การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นมาก็เพื่อถ่วงดุลคดีที่สมควรพิจารณาไปอย่างรวดเร็ว มิต้องเสียเวลากับการพิจารณาคดีที่ไม่มีประเด็นหรือข้อต่อสู้ที่แท้จริง อันเป็นวิธีขจัดปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาคดีได้ โดยเมื่อคดีใดผ่านหลักเกณฑ์ดังกล่าวย่อมสามารถขอให้ศาลพิจารณาไปอย่างรวดเร็วได้

(ข) กำหนดรูปแบบและวิธีพิจารณาให้ชัดเจน โดยหลักต้องเน้นให้การพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่าวิธีพิจารณาคดีสามัญ และกำหนดกรอบระยะเวลาในการดำเนินการต่างๆ ตั้งแต่ขั้นยื่นฟ้องและคำคู่ความต่างๆ จนถึงขั้นพิพากษาให้ชัดเจนแน่นอนและอาจมีระยะเวลาสั้นกว่าระยะเวลาในคดีสามัญ ทั้งนี้ วิธีพิจารณาดังกล่าวนี้จะนำไปใช้กับทุกคดีที่เป็นคดีเข้าสู่การพิจารณาแบบพิเศษนี้

(ค) กำหนดตัวผู้ที่จะมีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะให้สิทธิเฉพาะฝ่ายโจทก์ดังเช่นหลักของประเทศอังกฤษเท่านั้น เนื่องจากวิธีพิจารณาความของไทยรับเอามาจากประเทศอังกฤษเป็นหลัก จึงทำให้กระบวนการพิจารณาต่างๆ คล้ายคลึงกันอย่างมาก การให้สิทธิคู่ความทั้งสองฝ่ายตามหลักของประเทศสหรัฐอเมริกาจะไม่เหมาะสม อันมาจากวิธีพิจารณาความของไทยมีความแตกต่างกับวิธีพิจารณาของสหรัฐอเมริกาหลายประการ โดยเฉพาะขั้นตอนการค้นหาคู่ความจริงก่อนการสืบพยานในศาล (Discovery) อันเป็นกระบวนการที่มีส่วนสำคัญในการที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอให้ศาลพิพากษาโดยรวบรัดที่ประเทศไทยไม่มี

(ง) โจทก์ต้องแสดงพยานหลักฐานทั้งหมดมาพร้อมกับฟ้องเพื่อยืนยันว่าคดีของคนสมควรได้รับการพิจารณาโดยรวบรัดตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน (ก) และมีคำขอในคำฟ้องนั้นเองหรือยื่นคำร้องต่างหากเพื่อขอให้พิจารณาโดยรวบรัด พร้อมกับสาบานตนเพื่อยืนยันว่าคำฟ้องและเอกสารที่ยื่นต่อศาลดังกล่าวเป็นจริง เพื่อเป็นมาตรการป้องกันโจทก์เอาความไม่จริงมาฟ้องต่อศาลทางหนึ่ง ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวเพื่อบังคับให้โจทก์เปิดเผยพยานหลักฐานของตนหากต้องการให้คดีได้รับการพิจารณาไปอย่างรวบรัด ซึ่งเมื่อศาลรับคำฟ้องและคำร้องดังกล่าวก็จะพิจารณาคำฟ้องและพยานหลักฐานที่โจทก์เสนอมาเพื่อพิจารณาสั่งว่าสมควรให้คดีนั้นๆ เข้าสู่วิธีพิจารณาโดยรวบรัดหรือไม่ หากเห็นว่ามีความลักษณะหรือประเภทตรงตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดก็จะอนุญาต หากไม่เข้าหลักเกณฑ์ก็ไม่อนุญาตยังผลให้คดีดังกล่าวต้องพิจารณาไปอย่างคดีสามัญ